

Laatste-avondmaaltafel voor de Goede-Vrijdagprocessie in Kalvaria, Polen.

Czestochowa: de religieuze winkel en de traditionele meiprocesie naar het klooster van de Zwarte Madonna.

(Foto's Carl De Keyzer / Magnum)

De harde wereld voor de

'East of Eden': Magnum-fotograaf

Na eerder het dagelijks leven in India, de laatste maanden van de Sovjetunie, en de religieuze waanzin in de Verenigde Staten te hebben vastgelegd, vertoert Magnum-fotograaf Carl De Keyzer deze dagen in de landen van het voormalige Oostblok. Hij probeert er de meedogenloze samenleving in beeld te brengen die zich voor de poorten van het rijke Europa aan het vormen is. 'East of Eden', zoals het project voorlopig genoemd wordt, zal ten vroegste midden volgend jaar voltooid zijn. Tot dan zal 'De Morgen' regelmatig uittreksels brengen uit dit werk in wording. De reeks opent met een reportage over het rijke roomse leven in Polen.

GERT VAN LANGENDONCK

'Het is iets nieuws, die persoonlijkheidskultus rond fotografen. Iemand als Cartier-Bresson heeft dat vroeger nooit gehad, die was bekend onder fotografen maar daar hield het op. Tegenwoordig worden fotografen behandeld alsof het fotomodellen waren.' In België wil dat nogal meevalen. Toch heeft Carl De Keyzer (35) in de fotowereld ongeveer het hoogste bereikt wat een fotograaf kan bereiken: volwaardig lidmaatschap van Magnum. Sinds juni van dit jaar is hij samen met mensen als Henri Cartier-Bresson en James Nachtwey mede-eigenaar van het vermaarde fotoagentschap. Er zijn slechts veertig fotografen in heel de wereld die dat kunnen zeggen. De Belgen zijn daarbij behoorlijk oververtegenwoordigd: behalve De Keyzer zijn ook Harry Gruyaert en Martine Franck volwaardig lid, en John Vink werd onlangs genomineerd. Carl De Keyzer heeft de neiging om het allemaal te relativiseren. "Magnum is een bedrijf volgens Amerikaans recht. Dat betekent dat er één keer per jaar een aandeelhoudersvergadering moet zijn. Dan zijn we geen fotografen

meer, maar gewoon zakenmensen en moeten we dagenlang statistieken bestuderen en interpreteren. Magnum heeft honderdtwintig werknemers in dienst en heeft bureaus in Tokyo, Parijs, Londen en New York. Dat moet allemaal draaiend gehouden worden. Wanneer je associé of lid wordt, moet je veertig tot zestig procent van je inkomsten afstaan aan het agentschap.

"Soms vraagt men me: waarom blijf je eigenlijk bij Magnum? Want er komt een grote druk bij. Vroeger kon ik zonder problemen een jaar op reis gaan en aan één onderwerp werken. Nu is dat moeilijker. Je moet produceren. Als *Rolling Stone* of *The New York Times* je vragen, dan weiger je niet. In principe kun je wel doen wat je wilt, maar als je een jaar of meer niets produceert, word je op de vergadering wel eens op de vingers getikt. Dat werkt soms wel wat remmend. Je eigen werk dreigt soms op de achtergrond te geraken. Een project als *God, Incorporated* zou ik nu niet meer kunnen doen."

Hij stelt het allemaal wat doordeeweeks voor. In werkelijkheid is Magnum het moeilijkste agentschap ter wereld om binnen te

geraken. Om het volledig lidmaatschap te bekomen, moet je een weg afleggen die minstens vijf jaar duurt. Gedurende die tijd wordt je werk voortdurend geëvalueerd door kollega's die tot de beste fotografen van de wereld worden gerekend.

"De eerste stap is dat je door iemand moet worden gevraagd die al lid is. In mijn geval waren dat Patrick Zachmann, een Fransman, en Harry Gruyaert, een Belg. Mijn boek over India was toen net uit, en ik was gevraagd om bij het agentschap *Vu* in Parijs te gaan werken. Patrick had mijn werk gezien en zei dat ik het eens bij Magnum moest proberen. Ik heb nog een jaar gewacht en pas toen mijn tweede boek, *Homo Sovieticus*, verschenen was, heb ik mijn werk aan Magnum getoond. Achteraf was dat een geluk, want met het India-boek hadden ze problemen. De tactiek van het 'infiltsen' die ik in India gebruikte, kan inderdaad gemakkelijk worden afgedaan als een truuk. Vooral omdat in die periode iedereen aan het infiltsen was."

Over De Keyzer wordt verteld dat hij zijn diafragma met tape vastplakt op diafragma tweëntwintig

en vervolgens 'infilts' om het lichtverlies te compenseren. Daardoor wordt het hoofdonderwerp van de foto als het ware 'bevroren'; de achtergrond brengt hij dan in beeld met behulp van een lange sluitertijd, waardoor er vaak een beweging ontstaat in het beeld. Het is De Keyzers handelsmerk geworden, gelanceerd met de foto's van India, en dan vooral met die ene foto van de auto die over een overstromde weg rijdt. Zijn foto's zijn er heel herkenbaar door geworden.

"Echt vastplakken doe ik mijn diafragma niet. Maar ik werk wel bijna altijd op diafragma zestien of tweëntwintig, ja. Ik werk met een groot toestel dat heel weinig dieptescherpte heeft. En omdat ik graag met achtergronden werk, ben ik verplicht om op zestien te werken als ik alles van drie meter tot oneindig scherp wil hebben. Dat infiltsen was in het begin, in het India-boek, inderdaad een beetje een truuk, maar is nu puur functioneel geworden: ik wil gewoon alles scherp hebben. Ik vind alle elementen in het beeld even belangrijk. Het infiltsen probeer ik nu zoveel mogelijk te verbergen, maar dat lukt niet altijd. Ik probeer er ook geleidelijk helemaal van af te stappen. Je komt op

den duur je eigen beperkingen tegen."

Met het volgende project, *Homo Sovieticus*, het verslag van een jaar reizen door wat toen nog de Sovjetunie heette, draaide de geschiedenis De Keyzer een loer. Precies op de dag dat het fotoboek in Amsterdam aan de pers zou worden voorgesteld, 9 november 1989, viel de Berlijnse Muur. "Ik had het geluk dat de foto die ik voor de cover had uitgekozen een beetje symbolisch was voor wat zou komen. Het is een beeld van de opruiming na een 1 mei-parade, ergens in de Oekraïne: de arbeiders nemen eerst Marx weg, dan Gorbatsjov, alleen het portret van Lenin staat nog overeind. Alsof het nog slechts een kwestie van tijd was vooraleer ook hij zou worden weggenomen. Niet dat ik een voorspeller ben — ik had de val van de Muur helemaal niet zien aankomen — maar er waren toch een aantal voortekenen. Uiteindelijk viel het natuurlijk heel slecht uit voor mij. Eensklaps wilde iedereen foto's van de Muur. Niemand was nog geïnteresseerd in een fotoboek over het communisme in de Sovjetunie."

Maar voor de Magnum-kommissie was de historische context minder belangrijk dan de kwaliteit van de fotografie. Dank zij *Homo Sovieticus* werd De Keyzer genomineerd, de eerste stap naar lidmaatschap. "Die eerste stap is de moeilijkste, want elk jaar zijn er honderden fotografen die hun portfolio komen voorstellen. Per bureau wordt een selectie gemaakt door de fotografen die aan dat bureau verbonden zijn. Wat ze echt goed vinden nemen ze mee naar Londen of New York. Dat is echt een vracht die verscheept moet worden. Van die honderden kandidaten worden er dan veertig à vijftig geselecteerd, en daarvan wordt er altijd maar één, of hoogstens twee, genomineerd. En je krijgt maar één kans; als je niet uitgekozen wordt, kun je niet opnieuw meedoen."

"Als genomineerde kun je je eigen zaken blijven doen. Je bent niets verplicht aan Magnum, maar je kunt al wel de naam gebruiken. Je moet nog twee jaar stage lopen voor je in aanmerking komt om associé te worden. Die twee jaar zijn ontzettend belangrijk. Als associé zit je echt al in het systeem, komen je foto's in het Magnum-archief, moeten alle facturen en contracten via het agentschap

Nonnen aan het werk in de tuin van het Albertus-klooster in Nowa Huta.

Bezoek van kardinaal Glomp aan het Jasna Gora-klooster in Czestochowa en begroeting van het kruis in Krakow.

(Foto's Carl De Keyzer / Magnum)

poort van het Europese rijk

Carl De Keyzer in Oost-Europa

gaan. Veel fotografen werken zich die twee jaar te pletter, trekken naar alle 'hot spots' ter wereld en nemen ontzettend veel risico's om toch maar met iets spectaculairs voor de dag te komen. Soms zie je dat mensen dan opbranden, omdat ze dat tempo niet kunnen volhouden. Het is daarom dat er nog eens twee jaar verlopen voor je volwaardig lid wordt. Om te zien of je na vier jaar nog altijd produceert." De Keyzer trok niet naar een of ander oorlogsgebied — "Dat is een foto mij niet waard" — maar naar de Verenigde Staten, waar hij het fotoboek schoot dat hem in België tot een mediafiguur maakte: *God, Incorporated*. Hij kocht een motorhome en vertrok met vrouw en kind om een jaar lang de Amerikaanse religie in al haar waanzinnige vormen vast te leggen. Dat gezin heeft hij intussen niet meer. "Het is soms moeilijk te combineren. Ik kan geen jaar alleen zijn, zelfs geen paar maanden. Maar je kunt ook moeilijk aan je vrouw vragen dat ze alles laat vallen om mee te gaan op reportage. Ik zou het niet opnieuw doen. Zoiets als die Amerika-reis kun je maar één keer in je leven opbrengen."

God, Incorporated ging over godsdienst, maar in het boek staan ook foto's van demonstraties voor de Golfoorlog, die tijdens De Keyzers verblijf het dagelijkse leven in de Verenigde Staten domineerde. "Dat er ook foto's van de Golfoorlog in het

boek staan is geen kontradiktie of een gemakkelijksoplossing. *God, Incorporated* ging over alles wat Amerikanen voor heilig houden. In hoofdzaak religie. Maar op dat moment was er tussen religie en nationalisme bijna geen verschil meer. Saddam was de duivel, letterlijk, en alle kerken werden gemobiliseerd om dat kwaad te bezuren. In alle steden waren er demonstraties met militairen en priesters tegen Saddam. Er waren zelfs generaals die kwamen preken in de kerken. Ik kon dat niet negeren. Mijn boek was ook een tijdsdokument en die Golfoorlog moest er gewoon bij."

Na *God, Incorporated* wordt het een tijdje stil rond Carl De Keyzer. "Mijn laatste boek kwam uit in 1992, dus ik heb volgens mijn schema nog de tijd tot 1995 voor het volgende. Maar na *God, Incorporated* zijn er een aantal dingen fout gelopen. Ik heb in die periode gigantisch veel geld uitgegeven aan twee projecten die uiteindelijk niet zijn doorgeslagen. Een eerste was de Amazone. Het idee was om drie keer drie maanden naar het Amazonegebied te trekken en aan de hand daarvan de evolutie van de mensheid te schetsen: van de primitieve stammen aan de bron tot de moderne steden aan de monding. Maar dat is gigantisch misgelopen. Na twee weken waren al mijn toestellen geblokkeerd, door de vochtigheid wellicht. Ik had alle vliegtuigrei-

zen in het gebied al geboekt, en heb ze allemaal moeten afzeggen. Ik ben naar Rio getrokken omdat daar een andere Magnum-fotograaf woonde, maar die was dan niet thuis. In die stad ben ik twee keer overvallen, de tweede keer door een jongetje dat met een revolver zwaaide. Ik was zo gedesillusioneerd door al die tegenslagen dat ik gewoon ben doorgelopen. Het kon mij allemaal niks meer schelen." Toen was er het project rond macht. "Het was de bedoeling om naar alle plaatsen te gaan waar er een soort van machtsontplooiing was. Niet noodzakelijk om de machthebbers zelf te fotograferen, maar wel alles wat zich rond die macht afspeelt: verkiezingscampagnes, de paus, Hollywood, de verjaardag van Khadafi, de opening van die basiliek in Ivoorkust, de inhuldiging van president Clinton..."

Door een Belgische krant wordt het bericht de wereld ingestuurd dat Carl De Keyzer als enige fotograaf was uitgenodigd om de eerste honderd dagen van Bill Clinton en zijn gezin in het Witte Huis te fotograferen. "Dat was een ongelofelijke canard. De telefoon stond niet meer stil. Ik werd plots voor elke talkshow op de televisie uitgenodigd. In werkelijkheid ging het om een project van Magnum om de eerste honderd dagen van president Clinton te fotograferen. Maar dat is nooit echt van de grond gekomen. Ze

hebben wel aan alle fotografen gevraagd om iets rond Clinton te doen. Ik had goede contacten met de *Los Angeles Times* en die hebben mij naar Washington gestuurd voor de inhuldigingsplechtigheden. Dat is verkeerd begrepen, alsof ik de huisfotograaf van Clinton zou worden. Voor mij ging het om de machts sfeer rond de inhuldiging: het lobbyen van de parlementariërs, de bedrijven die in de buurt van Clinton probeerden te komen... Clinton zelf heb ik bewust niet gefotografeerd."

Het project 'Macht' is niet afgevoerd maar het staat om financiële redenen op een laag pitje. In februari is De Keyzer met een nieuw project begonnen, dat langzamerhand vorm begint te krijgen: de moeizame overgang van kommunisme naar kapitalisme in de landen van het vroegere Oostblok. Hij was dit jaar al in Polen, Duitsland, Tsjechië, Slowakije en Hongarije. Op het programma staan nog Roemenië, Bulgarije en ex-Joegoslavië. Ook dit project draait in zekere zin rond religie. Zoals het nationalisme de religie was in de Verenigde Staten van tijdens de Golfoorlog, zo is het kapitalisme de religie in het Oost-Europa van vandaag. "Wat wij niet meer durven tonen, daar pakken zij op straat mee uit. In het Westen is er een zekere schroom ten opzichte van rijkdom. Wij bouwen onze villa's in de bossen. Daar kopen ze pal in het centrum van een

stadje een stuk bouwgrond en zetten er een villa neer van een luxe die echt wraakroepend is. Als ze naar het restaurant gaan, doen ze eerst met de Mercedes een toertje over het dorpsplein en parkeren ze honderd meter verderop om iedereen de kans te geven de juwelen en de bontmantels goed te bekijken. Iedere zichzelf respecterende winkel heeft een eigen modeshow vlak voor zijn deur. Als je tegenwoordig in Boedapest of Warschau rondloopt, ga je van de ene modeshow naar de andere. En allemaal hebben ze een eigen podium gebouwd en meisjes gerekruteerd die shouwen tot ze erbij neervallen."

De werktitel van het project is: *East of Eden*. Ik heb mij een beetje geïnspireerd op de middeleeuwen. In Europa zijn we nu een soort rijk aan het creëren waarin de binnengrenzen zijn weggevalen en alleen de buitengrenzen nog overeind blijven. En die oostgrens wordt enorm bewaakt. Dat Europa een rijk is geworden, merk je heel gemakkelijk aan de doeaneposten langs die oostgrens: je komt er gemakkelijk uit maar je komt er heel moeilijk terug binnen. Je steekt de grens over in vijf minuten maar je moet tien uur in de rij staan om er weer in te geraken." "Het Westen wil aan zijn grenzen mensen hebben die klusjes opknappen zonder dat ze ook hier moeten komen wonen. Ze willen

geen immigranten meer, want dat geeft alleen maar problemen. Dus richten de bedrijven vestigingen op in die landen om snel te kunnen produceren en in Europa in te voeren zonder er al de problemen te moeten bijnemen. De landen die rond die oostgrens gestueerd zijn, Hongarije, Polen, Tsjechië... teren echt op dat Europa. Dingen die wij niet meer willen, kleren of supergoedkope hi-fi-installaties, worden in die landen verkocht als de nieuwe Europese mode." "Je krijgt daardoor echt een beeld van mensen die aan de grens van zo'n groot rijk zaakjes zitten te doen, met de typische bendes en maffiatoestanden die daarbij horen. Dat zie je op straat heel duidelijk: de wetteloosheid die daar heerst, het recht van de sterkste. Er is bijna geen politiekontrolle meer. Iedereen wil zo vlug mogelijk geld bijeen krijgen om een Porsche of een Mercedes te kopen. Maar natuurlijk vallen heel veel mensen daarbuiten. Langzamerhand krijg je zoiets als zich in de middeleeuwen moet hebben afgespeeld aan de poorten van de stad." "Wat je ook ziet, is dat veel intellectuelen nu net als iedereen moeten kruipen om hun brood te kunnen kopen. Zij moeten ook meedraaien in die grabbelmaatschappij. Want intelligentie is niet meer voldoende om te overleven. Het is een hele harde wereld. Ik denk niet dat ik er zelf zou kunnen overleven."